Влада - Радам !

ГОЛОС УКРАЇНИ

Газета Верховної Ради України | № 171 (671) ♦ П'ятниця, 10 вересня 1993 року ♦ Ціна 40 крб.

НАРОД ПАМ'ЯТАЄ:

Почалися Дні Скорботи за жертвами голодомору-33

Програма заходів

7 вересня. Відкрито Всеукраїнську художню виставку. Республіканський будинок художника. (Київ).

8 вересня. Відкрито виставку документів, фотографій і книг «Народна трагедія. Голод 1932—1933 років в Україні мовою документів».. Центр "Український дім». (Київ).

5—12 вересня. Кінотиждень українських фільмів про трагічні події. Кінотеатри Києва, Київської, Дніпропетровської, Кіровоградської областей.

9—10 вересня. Міжнародна наукова конференція «Голодомор 1932—33 років в Україні: причини і наслідки». Центр «Український дім» (9 вересня); Інститут історії України Академії наук України (10 вересня. Київ).

11 вересня. Скорботний вечір вшанування пам'яті жертв голодомору. Палац культури «Україна». (Київ).

11 вересня. Відкриття пам'ятника жертвам голодомору біля Мгарського монастиря в Лубнах Полтавської області.

12 вересня. Відкриття пам'ятного знака жертвам голодомору. Жалобний молебень, Хресний хід, освячення пам'ятного знака. Софійська площа. (Київ).

По містах та селах, в обласних, районних центрах пройдуть жалобні молебні, панахиди, вечори пам'яті, відкриття пам'ятних знаків тощо

Массандра: мовою документів

Оскільки з приводу підсумків останньої українсько-російської зустрічі у верхах сказано вже багато слів, заяв, різних думок, часто діаметрально протилежних, публікуємо два документи, що опинилися у розпорядженні редакції.

Зрозуміло, всі домовленості такого рівня мають бути ратифіковані чи не ратифіковані Верховною Радою. Останнє слово — за нею.

ПРОТОКОЛ

об урегулировании проблем Черноморского флота

Поручить государственным делегациям Украины и Российской Федерации в месячный срок проработать все вопросы, связанные с разработкой Соглашения, в соответствии с которым весь Черноморский флот со всей его инфраструктурой в Крыму используется Россией и получает российскую символику при том понимании, что российская сторона будет производить соответствующие расчеты за ту половину Черноморского флота, включая инфрастуктуру, которая в силу предыдущих договоренностей должны была бы отойти к Украине.

ЗА УКРАИНУ | ЗА РОССИЙСКУЮ ФЕДЕРАЦИЮ

3 сентября 1993 года

ПРОТОКОЛ

о вывозе всех ядерных боезарядов Стратегических ядерных сил, дислоцированных в Украине, в Российскую Федерацию

Премьер-Министр Украины и Председатель Совета Министров - Правительства Российской Федерации договорились о том, что после ратификации Верховным Советом Украины Договора о СНВ-1 Правительство Украины обеспечивает не позднее чем в течение 24 месяцев с даты ратификации вывоз ~~всех~~ ядерных боезарядов Стратегических ядерных сил, дислоцированных в Украине, в Российскую Федерацию, с целью их разукомплектования и уничтожения.

ЗА ПРАВИТЕЛЬСТВО УКРАИНЫ | ЗА ПРАВИТЕЛЬСТВО РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

3 сентября 1993 года

*** Від руки в Протоколі вписано: «подпадающих под Договор».**

За газ треба терміново розплатитися

Кабінет Міністрів України надіслав телеграму, адресовану міністерствам і відомствам, Раді Міністрів Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським держадміністраціям, директорам підприємств незалежно від форм власності, іншим юридичним особам.

У ній зазначається, що заборгованість підприємств Держкомнафтогазу російському Газпрому за природний газ не зменшується і на сьогоднішній день становить понад 706 млрд. рублів.

Телеграма містить вимогу негайно розрахуватися за використаний природний газ, інакше 14 вересня ц.р. його подача підприємствам буде без попередження повністю припинена.

Рідним та близьким сімей загиблих та потерпілих на Дніпровському металургійному комбінаті

З сумом дізнався про трагічний випадок на доменній печі № 7 Дніпровського металургійного комбінату ім.Дзержинського.

Раптовий вибух забрав людські життя, кілька робітників дістали тяжкі поранення.

Невимовне горе прийшло в ваші сім'ї.

В цей нелегкий час висловлюю вам щире співчуття, зичу витримки і мужності.

Президент України
Л.КРАВЧУК.

З НАГОДИ ЗНАМЕННОЇ ДАТИ

Дорогі донеччани!

Сердечно вітаю вас з визначною датою — 50-річчям визволення Донецька та області від фашистських загарбників.

Народ України ніколи не забуде воїнів-визволителів, усіх, хто ціною свого життя, своєю працею наближав День Перемоги, а потім відбудовував шахти, заводи, вирощував хліб, створював сучасну індустріальну базу Донеччини.

Переконаний, що могутній економічний та інтелектуальний потенціал Донеччини й далі добре служитиме благородній справі становлення і зміцнення Української держави.

Щастя, здоров'я вам усім.

Хай мир, спокій і достаток буде у кожному вашому домі.

Президент України Л. КРАВЧУК.

У постійних комісіях

ПРОЕКТ УГОДИ НЕПРИЙНЯТНИЙ

Відбулося засідання постійної Комісії Верховної Ради у питаннях законодавства і законності, учасники якого мали оцінити правові аспекти проекту угоди про економічний союз. Проте обговорення вийшло далеко за межі планової теми, бо кожен промовець, висловившись щодо угоди, обов'язково торкався діяльності Кабінету Міністрів. Відтак паралельно йшло обговорення двох тем — реальність економічного союзу та діяльність Кабінету міністрів.

З інформацією про хід переговорів виступив перший секретар Договірно-правового управління МЗС України Микола Матяшевич. За його словами, Росія від самого початку взяла за основу метод силового нав'язування своєї позиції Україні. Така позиція Росії призвела до того, що запропонований проект угоди неприйнятний для України. Так, стаття 57 угоди, в якій йдеться про розподіл голосів (70 — Росія, 20 — Україна, 10 — Білорусь), спричинить цілковиту втрату Україною економічної самостійності. Те ж саме стосується господарського суду економічного союзу. Українська делегація пропонувала закласти положення, яке передбачало б можливість звернення до міжнародних інстанцій, та, на думку Росії, його рішення мають бути остаточні. А коли до цього додати, що Росія виступає проти будь-яких застережень під час ратифікації угоди, то залишається тільки за статтею 28 «узгодити національні законодавства» і поновити «союз нерушимий». На думку В. Поповкіна, наукового співробітника Інституту стратегічних досліджень, не можна погодитися і зі статтею 66, яка суперечить міжнародному праву, забороняючи Україні підписувати будь-які угоди з іншими економічними союзами і блоками.

Далі власну думку з цього питання висловили депутати В. Носов, І. Макар, А. Ткачук та інші, які в основному підтримали думку про неприйнятність цього проекту угоди. Зокрема В. Носов запропонував зробити порівняльний аналіз пропонованих проектів, щоб було чітко видно, що пропонує Україна і що силоміць накидає Росія. Щодо діяльності уряду викристалізувалася думка: час покласти край політиці дискредитації України, коли найвищі службові особи нав'язують громадянам комплекс неповноцінності, постійно повторюючи, що Україна — держава-банкрут.

Сергій ЛАВРЕНЮК.

ЗУСТРІЧ З КЕРІВНИКАМИ БАНКІВ

9 вересня Голова Верховної Ради України І. Плющ зустрівся з керівниками Національного та комерційних банків.

Обговорювалися деякі питання становлення банківської системи в Україні, грошово-кредитної політики за умов переходу до ринкових відносин. Відбувся обмін думками щодо того, як знизити темпи інфляції спільними зусиллями Національного і комерційних банків, сприяти виведенню економіки з кризового стану.

У розмові взяв участь голова Комісії з питань планування, бюджету, фінансів і цін А. Печеров.

Актуально

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ В... ЧОРНОМОРСЬКОМУ КОНТЕКСТІ

Головною темою минулого тижня в російських засобах масової інформації, як і раніше, залишалися кримські домовленості Президентів України та Росії щодо поділу Чорноморського флоту. Ейфорія «тріумфаторів» з московських газет, які розповіли світові одразу ж по зустрічі про «велику перемогу Єльцина» при Севастополі, змінилася могильною мовчанкою, а далі й коментарями, витриманими в іншому тоні. Мовляв, беремо на плечі халепу, брати-слов'яни. Навіщо Росії цей флот? Першим, за нашими даними, вголос сказав про це один з помічників Черномирдіна ще в президентському літаку, дорогою з Криму до Москви.

А поворотною точкою, поза всяким сумнів, стала прес-конференція Леоніда Кравчука в Києві. Проте й до цього «яструбам» у Москві вилили на голову відро води. Українські дипломати на численні прохання російських кореспондентів прокоментувати «угоди про продаж флоту» відповідали подекуди: а де оті самі угоди? З подання «Итогов» з'явилася нова версія того, що сталося, — найдальша для «тріумфаторів», що в Києві відступилися.

Однак це — тільки слова. Більш-менш серйозні аналітики продумали все досить швидко: козирних карт така постановка питання додала лише Кравчуку. Російський Президент може нині навіть святкувати перемогу, та (якщо, припустимо, дійде до діла) як бути йому з флотом? За найскромнішими підрахунками, ціна його становить понад 30 трильйонів рублів у цінах на кінець 1991 року. Десятки мільярдів потрібні на ремонт та модернізацію кораблів. А квартири для офіцерів та їхніх сімей? А плата за протоки туркам, коли кораблі виходять в океан?.. Цілком очевидно, за дефіциту держбюджету, в якому видаткова частина удвічі більша від прибуткової, таке придбання більш ніж втратно. А політичний аспект «турботи про росіян» спрацює тільки в першому часі. Мені здається, що радники російського Президента, пропонуючи такий варіант, брали за зразок лише Прибалтику, де, можливо, росіянинові нині жити важко. Припустімо, що завтра моряки, які стали російськими громадянами з усіма випливаючими обставинами, зрозуміють, до якої велетенської мишоловки їх заманили. Як зможуть керівники РФ домовитися з цими людьми? Саме тому зразу ж після Массандри в Москві заговорили про «проблему подвійного громадянства для моряків-чорноморців». Це вже ясніше: все, що добре, — це від Москви. А коли постануть проблеми, можна з легким серцем дистанціюватися: мовляв, ваші, українські громадяни.

(Закінчення на 7-й стор.).

У партіях і рухах

«Підписали. Продали. Пізно думати»

Саме так прокоментував результати останньої україно-російської зустрічі у верхах і прес-конференції Президента України Л. Кравчука з цього приводу голова Народного руху В. Чорновіл. І заявив, що завдяки прямому диктатові Росії, погрозам її керівництва «перекрити краник» з енергоносіями українське керівництво в Массандрі було поставлене на коліна, а наша держава де-факто і де-юре втратила весь Чорноморський флот і всю стратегічну ядерну зброю. В. Чорновіл навіть запропонував парі Президентові на те, що массандрівські угоди й протоколи — це рішення остаточні і навіть ратифікація чи нератифікація документів українським парламентом нічому не зарадить.

Стало помітно на цій прес-конференції і те, що Рух різко змінив орієнтацію у пошуках того органу влади, на який [illegible]жна спиратися, намагаючись кардин[illegible]но перебудувати державу і все-таки спробувати зробити її по-справжньому незалежною. Якщо в попередніх промовах рухівських лідерів декларувалося ставлення до Верховної Ради як до «основного гальма» поступу України, то піс[illegible] Массандри «стало хибним твердження[illegible] Президент — гарант державності Укра[illegible]ни, і є всі підстави стверджувати, що він — гарант втрати Україною її державності». Саме так оцінив діяльність Л. Кравчука В. Чорновіл і зазначив, що Верховна Рада, незважаючи на всі суперечності й недоречності в роботі, все-таки гарантувала Україні своєю роботою незалежницький курс. Бо саме вона не дала можливості Президентові в 1991 році остаточно втягнути Україну в економічний союз СНД і зробила свої застереження до документів про участь у співдружності. Не депутати дали команду весною минулого року вивезти до Росії тактичну ядерну зброю, про компенсацію за яку сьогодні не може бути й мови. Не парламент підписував Ялтинську угоду щодо Чорноморського флоту, який, на думку В. Чорновола, «в грудні 1991 року через пасивність Президента не був перепідпорядкований Україні і не став українським, хоча й був тоді го[illegible]вий до цього», але після грудня «на ф[illegible]ті дали погуляти Касатонову».

Однак повний негативізм в оцінці діяльності Президента не змінив основних акцентів у ставленні Руху до докорінної зміни системи влади в Україні. Рухівські лідери цілком резонно заявили, що одномоментна заміна всіх гілок влади була б згубна для України, і тому, по-перше, треба негайно замінити уряд Л. Кучми, бо він — «лобі червоного директорату». По-друге, не пізніше як весною 1994 року провести вибори до нового парламенту з одночасним призначенням референдуму про довіру (недовіру) Президентові.

А найпершими кроками опозиційної Народної Ради у парламенті буде спроба внести до чинної Конституції України поняття імпічменту Президента. В. Чорновіл м'яко попросив журналістів через органи мас медіа запитати Л. Кравчука, чи не можна сьогодні говорити, що в російського Президента є підстави для шантажу свого українського колеги? А лідер Народної Ради народний депутат І. Заєць, характеризуючи ситуацію, заявив, що сьогодні Україна стоїть перед другим етапом національно-демократичної революції. На першому етапі ми здобули незалежність, на другому — треба «остаточно декомунізувати й деколонізувати Україну».

Щоб здійснити всі ці завдання, Рух намагатиметься об'єднати демократичні і національно-демократичні сили і не цуратиметься функціональної співпраці з усіма партіями, які виступають за оновлення України. Головними критеріями такої співпраці, за словами заступника голови Руху О. Лавриновича, мають бути конкретна ситуація в регіоні, функціональна доцільність і спільні точки дотику. На 9 вересня в Києві призначено зустріч представників політичних партій, громадських організацій і профспілок, щоб узгодити спільні кроки і виробити спільні плани подальшої роботи. А отже, і влада, і ми з вами невдовзі можемо стати свідками того, на що здатна об'єднана опозиція. Головне, щоб справді не сталося того, що прогнозували опозиційні лідери, а саме — неконтрольованого соціального вибуху.

Володимир СКАЧКО, оглядач.

Думка спецкора

ВЕЛИКУ ПОЛІТИКУ РОБЛЯТЬ ГРОШІ, А ГРОШІ РОБЛЯТЬ РЕФОРМИ

Це ще раз підтвердила ялтинська зустріч російського та українського президентів, яка набула широкого розголосу. Чи справді борги України перед Росією такі значні, що на часі розплачуватися кораблями української частини ЧФ, створюючи тим самим прецедент в історії світової дипломатії? Або погоджуватися на вивезення стратегічної ядерної зброї ще до того, як парламент України ратифікує (якщо ратифікує) договір СНО-1?

За даними серпневого розрахунково-платіжного балансу, наш річний експорт до Росії оцінюється у 20,4, а імпорт з Росії — у 32,2 трильйона карбованців. Дефіцит платіжного балансу з Росією, про що неодноразово говорив екс-віце-прем'єр з економічної реформи В. Пинзеник, і є системою координат економічної кризи, бо часи, коли ми за безцінь купували енергоносії, минулися. Про це застерігали й експерти Всесвітнього банку. По-друге, ми тісно пов'язані з Росією газопроводами, а за підрахунками російської сторони, за енергоносії-1993 ми завинили близько 12 трильйонів карбованців. По-третє, не деінде, а в Росії ми можемо розраховувати на ринки збуту нашої продукції. Це вигідно з усіх боків, окрім одного: до світових цін Україна стоїть ближче, ніж Росія, а це означає, що світові ціни на енергоносії загрожують нерентабельністю цілим галузям народного господарства України — хімічній, металургійній, вугледобувній тощо, які є найбільш енергомісткими та витратними. Причина зрозуміла — їхня продукція перевищить світові ціни, а отже, не матиме попиту. За таких обставин, а Україна, до того ж, має дефіцит розрахунково-платіжного балансу навіть з Білоруссю, укладати якісь економічні союзи з цими країнами означало б втратити назавжди економічну смостійність. А усунути наявний дефіцит мали рішучі економічні реформи, пов'язані з децентралізацією паливно-енергетичного комплексу. І виважена фінансова політика, спрямована на заохочення експорту і обмеження імпорту, боротьбу з інфляцією. Попри декретотворчість, Україна не зважилася на перше і не впоралася з другим. І Росія нагадала в Криму стару істину: велику політику роблять гроші, а гроші роблять реформи. Ялтинська зустріч стала логічним фіналом. До дня переговорів, наприклад, «Росгаз» підійшов як концерн з мільйона акціонерів, а «Укргаз» — як виробниче об'єднання зразка початку вісімдесятих років під орудою Держкомітету з нафти і газу. Останній вправно знижує тільки ціну за газ внутрішнім споживачам за допомогою середнього арифметичного від вартості російського, туркменського і краплі власного газу. Наше виробниче об'єднання так і не встигло стати концерном до того моменту, поки в росіян не урвався терпець і вони знизили газопостачання Україні майже наполовину. Дякувати, що це не трапилося взимку. До речі, згідно з контрактними зобов'язаннями з Росії цього року ми маємо одержати 60,3 млрд. кубічних метрів, тоді як з Туркменії — 28,4, а власного начавимо 17,7.

Та чи справді Україна не має того мільярда доларів за газ, щоб розрахуватися з Росією за енергоносії, не поступаючись національними інтересами?! Наважуся стверджувати, що такі гроші Україна має. Ще кілька підрахунків. Експорт України в Росію цього року оцінюють у 12 мільярдів доларів США. Це 33 мільйони доларів, або 33 мільярди рублів на день. За тиждень — 231 мільярд рублів. Знімаємо з цієї суми кліринг — 4,7 мільярда доларів, або 91 мільярд рублів на день. Залишається 140 мільярдів рублів. 50 відсотків підлягають обов'язковому продажу, тобто 70 мільярдів. А на біржі за тиждень продають тільки 13—20 мільярдів. Де решта?! Або лишається в Росії, або на депозитних рахунках наших підприємств.

А чого вони не погоджуються на додатковий газ за тверду валюту, що пропонує ВО «Укргаз»? Та того, що бережуть на чорний день, що пояснюють кризу розривом економічних зв'язків з Росією, а не втратою Україною твердої валюти, за яку купують нині все. Бо дотепер не вірять урядові, який по санкціонує неринковий розподіл кредитних ресурсів, то заперечує його, то вимагає неодмінного продажу валютної виручки, то вдається до винятків з цього правила, а декого й просто звільняє від цього.

Отже, гроші є. У підприємств. Але вони не довіряють уряду, який не має твердої лінії, твердої позиції, не проводить реформ. І ведуть власну гру.

Сергій ВУСАТИЙ.

МЕРТВІ ВОЛАЮТЬ ДО ЖИВИХ...

Голодомор-33

Погибнеш, згинеш,
Україно,
Не стане знаку на землі.
А ти пишалася колись
В добрі й розкоші!
Вкраїно!
Мій любий краю
неповинний,
За що тебе Господь кара,
Карає тяжко?

Ніби про тридцять третій писав Тарас Шевченко, кажучи ці слова про нашу страждепницю Україну. А мені пригадалося, як у моєї набожної бабусі Килини я дивився малим хлоп'ям на чотири невеликі хрести біля груші-дички, що були на грядках.

— Бабусю, що то за хрести? — допитувався.

— Страшне... — скрушно хитала головою бабуся Килина. — То все тридцять третій. — І замовкала зажурено.

Дорослим я дізнався, що то був за тридцять третій і чому хрести стояли на грядках під грушею — там були поховані материні дві сестри — Марійка й Люба, й два брати — Мишко й Гриць. Нікому їх було вже нести на цвинтар...

Мертві волають до живих! І який Данте, який Шекспір міг передбачити, що на моїх полтавських чорноземах, в цьому осерді України вигине голодною наглою смертю четверта частина селян, а то й повністю кутки й хутори вимирали, і їх «запечатували». Проскурня Леонід Павлович підрахував, що на кутках Бабичів та Сердюків було вісімдесят хат. Голодівка забрала з них сто вісімдесят душ. Це тих, яких він знав. У Вітчизняну війну з цих дворів не повернулося 75 душ.

Отож і виходить, що від Різдва до жнив у тридцять третьому не стало майже втричі більше людей, ніж за п'ять років війни.

Волосся дибки ставало від почутого, важко було навіть повірити, що таке коїлося на наших благодатних чорноземах. Я пішов у Олександрівку, Хмарино, Чечужино, Рибалки, Василівку, Телятники — ходив буквально обціловуючи кроками землю, де моя мати за колгоспної кріпаччини сапкою полола буряки й кукурудзу; де батько окопи копав у війну проти німецьких нападників аж під Кобеляками, де козацькі могили немов перегукуються поміж степовими вітровіями, — скрізь на цій рідній землі в тридцять третьому горе й смерті були неймовірні. У слободі Сухій голодівка забрала 115 душ. До речі, тут народився наш Олесь Гончар, він теж був уже з пухлими ногами, та дядько Яків його порятував. В Улинівці, невеликому селі, з голоду померли 84 душі. Це вдвічі більше, ніж у минулу війну; у Бреусівці — понад 200 душ; у селі Батьки колишнього Опішнянського району тільки в роду Андрія Костенка вимерла 31 душа; в Олександрівці — майже 200 душ; Кармазинівці — 250 чоловік. І несть їм числа, голодною смертю убієнним. Вся Україна в тридцять третьому була краєм горя і смертей.

За кого ж ти розіп'явся,
Христе, сине Божий?
За нас добрих чи за слово
Істини, чи, може,
Щоб ми з тебе
насміялись?
Воно ж таки сталось.

Бажання докопатися до істини й спонукувало продовжити пошуки в збиранні документальних свідчень про голодомор 1932—1933 років. З яким катівським розмахом, я б сказав, заповзятливістю нелюдів, коївся геноцид! І

всі злочинні нитки ведуть до більшовицького осередку КПРС, наймерзенніших і найбрутальніших організацій усіх часів і народів — ДПУ—НКВС. Гадаю, назрів час: ми назвемо всіх катів поіменно.

Наведу історію, в якій, ніби в краплі води, віддзеркалюється сказане про диявольську трійцю — КПРС—ДПУ—НКВС.

Віталія Петровича Хижняка з Семенівки Полтавської області судили на 25 років позбавлення волі з відбуттям строку в таборах суворого режиму і на 15 років позбавили в громадських правах за те, що він, мовляв, «шпигун Федерального розвідувального бюро Америки».

Він розповів мені про в'язня камери смертників Павла Рябича з села Погребняків Полтавської області. Під час розкуркулювання п'яна ватага забрала кудись батьків, а беззахисних напівголих дітей викинула надвір, де лютував двадцятиградусний мороз. Поки Павло бігав до тітки Одарки в сусіднє село, щоб сказати про лихо, дві сестри його заклякли на морозі...

Поховали тітка Одарка й Павлик дітей замерзлих у землі холодній. Та вижив Павло Рябич у голодівку, закінчив сім класів, фабрично-заводську школу. В люди вибився... А потім — війна, криваві бої під Оржицею. Полон. Утеча. І повернувся Павло Рябич на Полтавщину в Погребняки. Хата ще була ціла, але в ній мешкали незнайомі люди. Хутір знищений, зруйнований. У дворищі чортополох та лопухи. Від сусідів Павло Рябич (а йому було 22 роки) довідався, що ті, хто зробив його круглим сиротою, живуть собі спокійненько та затишно.

У шаленстві гніву не міг стримати себе од помсти жорстокої. І покидав Павло Рябич усю наволоч огидну, що «виконувала вказівки», у колодязь на толоці. Хоч води там не було, але не вилізеш звідти. Перестріляв їх усіх, як останню підлоту...

І були знову фронт, бої криваві, поранення. По війні працював слюсарем у Києві. Восени 1949 року на його слід натрапили органи державної безпеки. Павла Рябича заарештували й віддали до суду військового трибуналу.

Вирок суду — розстріл...

Як глибоко переорав і споганив голодомор долі людей наших, як пригнобив духовно і принизив гідність нашу. Ще належить зробити велику роботу, аби зберегти, записати для поколінь прийдешніх свідчення тих небагатьох, що вціліли. Це тяжка й велика робота. В цьому я пересвідчився і як письменник, і як заступник голови Асоціації дослідників голодомору-геноциду 1932—1933 років в Україні. Тому приєднуюся до ідеї, яку вперше висловив Іван Федорович Драч: створити інститут досліджень голодомору-геноциду. Роботи усім вистачить. Адже безпам'ятство перед мертвими — гріх живих. Ми повинні повернути пам'ять і правду про невинно убієнних людей наших. Щоб ніколи більше така трагедія не повторилася на землі. Бо життя людське — найсокровенніший дар Божий, і кожен — дорожче над усі цінності земні й небесні, і кожен має зберегтися в пам'яті поколінь і нинішніх, і грядущих. А ище насамкінець скажу: навіть не мислиме було б штучне винищення українського народу голодом, якби цей народ мав свою державу.

Мертві волають до живих: любімо нашу Україну завжди, любімо в це «врем'я люте».

Олесь ВОЛЯ,
письменник, заступник голови Асоціації дослідників голоду-геноциду 1932—33 рр. в Україні.

ВЕЛИКИЙ ТЕРОР: МОМЕНТ ІСТИНИ

Що ми знаємо про причини, які призвели до однієї з найбільших трагедій в історії людства — голодомору 1932—1933 років в Україні?

Чи усвідомлюємо його катастрофічні наслідки для економіки, душі, духовності, свідомості народу?

Саме цим проблемам присвячена наукова конференція, яка проходить тепер у Києві. Про основні напрямки її роботи розповідає доктор історичних наук, заступник директора Інституту історії України АН України Станіслав КУЛЬЧИЦЬКИЙ.

П'ЯТЬ років минуло, відколи з документів цієї теми та з самої теми було знято гриф «цілком таємно». Першу згадку про голодомор вицідив крізь зуби В.Щербицький у 1987 році. Після того, хоч важко і повільно, та все ж почали пробиватися на сторінки української преси публікації, присвячені цій проблемі. Нині науковцями республіки накопичено чималий матеріал, вийшли збірники офіційних документів, спогади очевидців. Більш-менш визначилась джерельна база з проблеми голодомору. Вона потребує наукового аналізу та узагальнення. На конференції мають виступити близько п'ятдесяти учених. Усі вони професіонали, крупні спеціалісти з цієї теми.

Насамперед, звісно, Джеймс Мейс — доктор історії, професор зі США, якому належить пальма першості у відкритті й дослідженні голодомору в Україні. Він очолював науково-дослідницьку частину роботи комісії американського конгресу з питань голодомору в Україні. У 1990 році у Вашингтоні вийшла книга спогадів очевидців трагедії, які проживають в діаспорі. На жаль, через родинні обставини не приїхав автор книги «Жнива скорботи» Роберт Конквест, але відсутність дослідника компенсована появою на прилавках його книги, виданої масовим тиражем українською мовою у видавництві «Либідь». Підтвердив участь у конференції японський учений, який постійно проживає у США, Шіроякі Куромія. Буде група вчених-спеціалістів з Росії, в основному з Інституту історії Росії. Це доктор історичних наук, професор Микола Івницький. Він у минулому входив у групу, яка готувала до друку «Історію КПРС». Членам групи було дозволено користуватись архівом Політбюро. Як зараз виявляється, Микола Івницький, окрім офіційного зошита, який він потім здавав для перевірки, згідно із встановленими правилами, вів ще й свій потаємний записник, куди заніс документи, які не можна було публікувати. Це тим більш цікаво, що кремлівський архів для українських учених нині наглухо зачинений.

Ілля Зеленін. Також провідний науковий співробітник цього ж інституту. Він вивчав «діяльність» трьох надзвичайних хлібозаготівельних комісій у тридцятих роках. Справа в тому, що було три хлібозаготівельні комісії. Одну з них Сталін відправив у Харків. Її очолював Молотов. Другу — на Північний Кавказ, до складу якої входила Кубанська область. Очолював комісію Каганович. І Поволжя — Молотов. Зеленін один з перших з якимось подивом зауважив, що комісія на Поволжі не була такою кровожерливою, як ті, що діяли в місцях проживання українців. Хліб, звичайно, викачали в усіх трьох районах. На Україні та на Кубані конфіскували все їстівне. Оце вже і був під прикриттям хлібозаготівель той самий терор голодом, який призвів до голодомору, тобто до смертності, що на кілька порядків була вищою, ніж будь-де.

Перший український збірник «Голод 1932—1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів» з'явився у «Політвидаві України» 1990 року. Видавництво «Радянський письменник» випустило у 1991 році книгу спогадів «Голод-33». Наприкінці минулого року «Наукова думка» видрукувала збірник архівних документів «Колективізація сільського господарства і голод на Україні (1932—1933)».

Джерельна база, звісно, поповнюватиметься, але відповідь на багато питань дають вже опубліковані джерела. Наприклад, проблема технології голоду. Ми сьогодні її можемо простежити буквально в деталях. Один з елементів цієї технології — заборона терміну «голод». У жодному з партійних документів ви не знайдете цього слова. Але по тих же документах чітко можна простежити, якими методами йшло вимордування українських селян. Заборона постачання в Україну продуктів, заборона пересування, система штрафів за невиконання хлібопоставок, які практично розв'язали руки для великого терору, тобто геноциду.

Щодо причин голоду, ми можемо зараз тільки здогадуватись. Існують різні версії. На мою думку, голод став наслідком незадоволення кремлівського керівництва темпами колективізації в Україні. Селянина-господаря запровадити в колгосп було неможливо. Вперше зроблено спробу колективізації у 1919 році, тоді все селянство повстало проти комун і в результаті Денікін окупував Україну. Наприкінці 1920 року прийнято знову постанову, в якій заплановано подвійну розверстку по хлібу, що його селянин ще має виробити. З цього також нічого не вийшло. Втрете Сталін підготувався до проведення колективізації в Україні у всеозброєнні. Селяни залишилися перед диктатом держави зовсім беззбройними, у них не було своїх організацій, вони не могли організовуватися для масового опору. Для того, щоб затягнути селян у колгосни, було проведено «розкуркулення» найбільш заможних господарств. Цей терор мав показати, що станеться з усіма, якщо вони й надалі опиратимуться колективізації. Селяни під страхом пішли в колгоспи. Але прийшовши, чинили опір. Вони не хотіли комун, а під маркою артілей створювались саме комуни з великим рівнем усуспільнення всіх засобів виробництва й землі. Сталін погодився, щоб колгосп був не у формі комуни, а у формі артілі. Артіль одним обличчям повернута до держави, вона повинна виконувати першу заповідь держави, тобто хлібозаготівельний план. А другим своїм обличчям повернута до селянина, бо селянин має хоч невеличку, але свою ділянку землі. Селянин, звісно, основну увагу приділяв власній землі. І ось для того, щоб його провчити, і був організований терор голодом.

На конференції очікуємо виступ Президента Леоніда Кравчука, який дав попередню згоду. Виступлять також народні депутати Павло Мовчан від товариства «Просвіта», Лесь Танюк — від «Меморіалу», Іван Драч — від товариства «Україна», Юрій Шимко від Світового Конгресу вільних українців з Канади. Заплановано також виступи очевидців голодомору. Я сподіваюся на плідну й напружену роботу у пошуку істини.

Записала Наталя ІВАНЮК.

ПОНОМАРЕНКО ГРИГОРІЙ АНДРІЙОВИЧ. Народився 1923 року в селі Костянтинівці Мар'їнського району Донецької області.

З Москви, із Кремля

А сонечко сходить
Та все звідтіля:
Від Сталіна-батька,
З Москви, із Кремля.

Біля їдальні зупинилася вантажівка. З кабіни вийшов водій і щось загорнуте в ганчір'я поніс у приміщення. Ми за водієм убігли в їдальню. Згорток поклав на стіл, а в ньому — дитина, хлопченя дев'ятимісячне. Кухарі винесли у тарілці супу, хапало дитя рученятами рідку страву й несло до рота, облизуючи пальчики. І розповів той водій, що у Всесвятському він зайшов до одного двору — в хаті нікого, до другого — нікого. А в третій хаті побачив страшне: на долівці лежала мертва жінка, а по ній дитятко лазило. Тепер його в Мар'їнку віз.

А по-сусідськи Горли жили. Баба Горлиха, її дочка, зять і троє хлопчиків. Дочка з зятем кудись виїхали й не повернулися. Може, їх як безпаспортних заарештувала міліція, може, лихе щось трапилося. Я заходив до Горлів: на лаві лежав мертвий хлопчик, а другий сидів коло нього, вже не міг звестися на ноги, а третій горнувсь до бабусі.

І баба й три хлопці вмерли, двір спорожнів. У цьому дворі пізніше вирили силосні ями.

КОРЕЦЬКА ГАННА ГРИГОРІВНА. Народилася 1924 року в селі Грушино Хорольського району Полтавської області.

Мама закрила хлібину тілом своїм

Тихо-тихо сиділи ми на уроці, слухали Євдокію Іванівну. А після дзвінка на урок чекали її довго, вона все не йшла і не йшла. Лише на півуроку з'явилася — сумна й схвильована:

«Діти, наш учень Микола Левченко вже ніколи не прийде до школи... помер з голоду...» — сльози ковтала Євдокія Іванівна.

Голод добрався й до нас. Тепер мама кожного дня йшла на базар у Хорол чи Миргород, міняла вбрання — рушники, рядна, хустки великі, дукачі, намисто, — на хліб святий. І в брата мого опухли ноги, не міг він ходити. Мама забідкалася, щоб він не помер, поки з базару повернеться. Наказала, щоб я пішла до сусіда Костенка Андрія, аби тітка Марія дала молока. Ось прийшла до Костенків — у хаті гарно, прибрано, на стіні, поруч з іконами, портрет Шевченка під рушником вишиваним. Тітка Марія налила глечик молока, дала в руки. «Скажи мамі: платити не треба...»

Й порятувало це молоко мого брата від голоду. А увечері з базару поверталися мати й батько. Мати виміняла за костюм шерстяний хлібину. А батько й каже до матері: «Давай з'їмо цю хлібину — все одно помруть діти, а міняти вже нічого...» Батько був зморений голодом до безтями, тому й казав отак. А мама нічого у відповідь не сказала, своїм тілом лягла на хлібину: «Будемо їсти разом і разом вмирати будемо...»

СВІДЧЕННЯ ОЧЕВИДЦІВ

КУПРІЄНКО МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ. Народився 1930 року в селі Верескуни Ічнянського району Чернігівської області.

Інфекція...

Зайшов у село хлопець років п'ятнадцяти-шістнадцяти, дуже слабкий. На ньому вошей стільки, ніби вони з народженням на тілі його плодилися й множились. Й поселився хлопець у жолобі воловничому. От керуючий радгоспом наказує Шібіті: «Одвези цю інфекцію, закопай (отаке: людину ще живу інфекцією називав) — за це одержиш пайку хліба».

І радий старатися Шібіта — поклав хлопця на підводу й повіз до ями цвинтарної. А в хлопця очі відкриті й плачуть... Шібіта мерщій у яму його перекидає, давай закопувать. У хлопця ще стачило сили руками землю з лиця відкинути тричі. Шібіта й каже: «Помирай, інфекція, бо хмара повзе — буде дощ...»

Й закидав Шібіта хлопця, одержавши пайку хліба.

Про випадок цей батько мені розповів, коли ще живий був.

Зайшла у Верескунівський радгосп молода жінка з двома дітьми — голодні. А коло цього радгоспу був ставок (він і зараз є) — жінка відчаєна до ставка дійшла й заходилася діток своїх кидати у воду. Повкидала, а люди біжать до неї, кричать, що ти робиш? Жінка вскочила у пшеницю, що там росла. Діток вже мертвих витягли.

Полив'ян, що радгоспом керував, біля себе багато прихвоснів тримав. От привели прихвосні незнайомого чоловіка до контори. Як травина, слабкий той чоловік. Полив'ян питається: «Ця інфекція пшеницю рвала?» Прихвосні кажуть: «Не рвав, але полем ішов і плямкав ротом...» — «Значить, рвала. Ведіть його в кінобудку — дайте йому пшениці...»

... Так побили невинного чоловіка, що до ранку він Богу душу віддав.

СУХИНСЬКИЙ НИКИФІР ПЕТРОВИЧ. Народився 1911 року. Голод переживав у селі Загривово Куп'янського району Харківської області.

«Излишки с Украины...»

Одержав лист на нашому курсі один студент (колишній учитель) від своїх дітей: «Тату, приїзди додому, як будеш їхати, привези хоч маленький кусочок хліба...» Заплакав студент гірко й поїхав до сім'ї.

Я теж полишив університет і влаштувався вчителем у школі. Й сказали загривівський бухгалтер та ще один чоловік, що люди на трудодень одержали дуже мало, не вистачить на прохарчування: на другий день в нашій школі виїзний суд засудив кожного на 6 років далеких таборів. А мене загнали в комісію хліб викачувати. Ось зайшли в першу хату, де жила бідна жінка з двома маленькими дітьми. В неї знайшли кілограм проса на печі, а ніде вже не було ні зернини. Й не пішов я більше нікуди... Але та жінка загинула з двома дітьми, і мор почався несусвітенний, і з'явились на Харківщині села запечатані. Я сам бачив, було написано на дошках дьогтем: «В село в'їзд заборонено. Немає жодної живої людини».

А ті, що вижили, хліб косили. Мені дали ділянку на городі вимерлої сім'ї. Викосив, намолотив, змолов. І поїхав з клунком борошна в рідне село, на Кіровоградщину, свою неньку з двома дітьми рятувати. Мати з ліжка не піднімається. Я її хлібцем підкріпив, і вона пішла працювати в школу прибиральницею. Жили ми ще рік на лушпинні картопляному... А з 1949 по 1955 роки був на «курортах» вимушених в Пісчанлазі. Там зустрівся з одним емігрантом з Парижа, що теж був ув'язнений. Розповів емігрант: «У 1933 році в Парижі на вітрині магазину лежав копчений гусак ціною 3 карбованці й було підписано: «Излишки с Украины».

«Який на Україні рай!» — дивувалися парижани, на вітрину дивлячись.

БІЛЬЧЕНКО ГАННА ІВАНІВНА. Народилася 1923 року в селі Чопилках Київської області.

«Чоловік чи молодиця, як одне — веселі лиця...»

Якось сусіда зайшов до нас у хату (дурний був хлопець, ще й комсомолець), а батько мій при ньому й каже:

— Ось заховаю три кілограми квасолі, може, хоч цього не заберуть...

Хлопець на другий день заявив, що у нас квасоля є — забрали... І пізніше йшов батько мій з косою в одній руці, а в другій брусок був. Той хлопець (Тимошем звали) стоїть у себе в дворі, каже: «Дядьку Іване, у вас у руці не макуха?» А батько: «Брусок, Тимохо.» Й питається: «Може б ти квасольку їв?» «Хоч жменьку дайте!» — благав Тиміш. «А ти піди ще донеси на мене, може й буде...» — «Я дурний був, простіть». — покаянно казав Тиміш. І мертвий на землю впав.

Й підкралася смерть у нашу сім'ю. Першою не стало сестрички Моті восьмирічної. Ходила в перший клас. Гарна, тиха була і тихо вмерла. Друга сестричка, Надя дворічна, кричала дуже: «Дай... дай... їсти». Не діждалась. І лежала Надя на столі, а я біля неї стояла. Батько глянув на мене й питає: «Що тобі, Ганю, хоч на уроки загадують вчити?» Я бачу, не до ладу питання, але ж батько питає — відповісти треба. Саме вірш задали напам'ять вивчить.

У колгоспі добре жить —
Є що їсти, є що пить.
Чоловік чи молодиця,
Як одне, — веселі лиця.

Й стала мати кричати на мене, щоб я перестала той вірш читати, а батько вхопився за голову, аж завив страженно...

У балачці з селянами якось сказав наш батько, що коли він у куркулів наймитував, заробляв хліба на всю зиму, а в колгоспі з голоду помирає: на другий день приїхало НКВС і забрало батька.

І погнали матір на радгоспну роботу за двадцять кілометрів. Там хоч їсти давали, а ми ж удома голоді. І вмер мій братик Павлуша — тепер самотня я в хаті холодній була. І зробилося таке зі мною, що настрій став гарний і навіть їсти не хотілось. От сиджу на долівці, а заходить у хату дядько, я його знала: той, що підбирає мертвих. Іде він до мене, на руки бере й несе. Я хочу сказати, що я ще жива, а мені чомусь лінькі казати. Дядько виніс мене до підводи — вона вже повна мерцями. Подивилась я й думаю: а куди ж дядько мене притулить. Страху ніякого. Й уклав мене дядько обличчям до якоїсь жінки. Очі в неї були закриті, а язик і губи ще ворушились. Мабуть, теж хотіла сказати щось та лінькі... Їдемо. Колеса риплять, мертві кістки хрускають і знаю, куди везуть, а мовби і треба так... Ось на зустріч другий дядько їде. Порожняком (дві підводи трупів кожний день звозили). Я дивлюсь на дядьків, вони курять. Другий дядько на мене дивиться й каже: «А воно ще живе». А «мій» дядько відповідає: «Поки довезу — кінчиться...»

А був дядько з другої підводи душевний: зняв мене, посадив під тином у жаливу та й трупи поїхав збирати. Увесь день я просиділа. Аж напала на мене злість: думаю, сиджу голодна, а підвода не їде. Забрали б скоріш, у яму вкинули, пригорнули. Мертвому, кажуть, як у сні лежати, легко...

Нарешті підвода їде. А підвода не з трупами, а радгоспна, на ній моя мати. Спитала, чого це я тут лежу. Я сказала. «А де ж Павлуша?» «Помер». Заголосила мати жалібно, а потім взяла мене на підводу й повезла у радгосп. Я вже нічого не могла їсти, а мати насильно ботвину в рот запихала. Я в стороні лежала, як вона сапала, бігаючи до мене дивитися, чи жива.

І мати моя тоді не тільки пухлою була, вона ще й важкою ходила на останньому місяці. Ніхто цього не помічав: думали — пухла. А мати нікому про це не казала, щоб не вигнали з роботи.

Й ухопили на полі матір передпологові корчі, й побігла вона до купи соломи, дитину народивши, і всі здивувались дуже... Дитина перший день кричала, бо їсти хотіла, другий день пищала, а на третій — замовкла...

Й поховали дитятко у ямі загальній, і поки були ми в радгоспі, розтягли нашу хату, і що в хаті було, розтягли.

А вже зелень була, і хліба колосились, й не судьба було вмерти. В другий клас я прийшла у школу: з 42 учнів лишилось дванадцять школяриків...

КИРИЛОВА ГАННА ГАВРИЛІВНА. Народилася 1927 року в селі Тимофіївка Херсонської області.

«Я тебе не виню, Ганнусю...»

У нас була корівка і маленьке телятко, а до нас приїхала підвода з дядьками. І зчинилася лайка в дворі. Один зайшов у хату, а хата з двох кімнат, маленькі вікна. Одна кімната не топилася, там узимку ми під ліжко клали картоплю. А ще стояли дві скрині: в одній одяг був, а в другій клуночок з салом.

І виніс дядько клунок картоплі й сало забрав із скрині. Мама вчепилася в нього: «Що ж ти робиш, безбожнику!..» Вхопила те сало й у пазуху вкинула, а дядько сало забрав, розірвавши кофтину. Я плакала з братиком дуже: думала, що війна почалася. Та прийшли грабувати. І взяв ще один дядько за налигач корівку, повів до колгоспу, а мама нас обняла за плечі, підвела до вікна й каже: «В останній раз дивіться на нашу корівку...»

Й спустіла хатонька наша, і в ній сумно стало, як у труні. Тільки картошинки розкотилися — брат їх зібрав, склав у казан. Ми ту картоплю доїли до п'ятниці, а був понеділок.

Знаходили десь сухарик, потім кісточку від абрикоси, чи квасолинку, чи насінинку, а потім — нічого. Тата й маму в колгосп не брали, ходили вони по селах проситися на роботу, і ніхто також не брав. Й збирали вони по смітниках бурякові та картопляні очистки, а ми з братиком спухнули.

Ще був у нас маленький братик восьмимісячний. Мама націджувала з грудей молочко, щоб я вдень з ложки його годувала. Та хіба утерпиш, аби молочка не сьорбнути. Помер мій братик. Перед смертю він так дивився на мене, що ніби казав тим поглядом: «Я вмираю, але я тебе не виню, Ганнусю...»

Про Україну: філософи, письменники, мандрівники

«... Гостей шанують і добре поводяться з чужинцями, що шукають у них оборони; з усіма, хто в них часто буває, не дозволяють нікому зі своїх кривдити й утискати таких людей».

Ібн-ДАСТ,
арабський письменник X ст.

* * *

«Вони замешкують краї найбагатші оселями і життєвими засобами. Пильнують хліборобства і щодо здобування собі на прожиток переважають всі народи півночі».

Ібн-ЯКУБ,
арабський письменник X ст.

* * *

«Грунт Київщини до такої міри родючий для обробу, що лан (земля), вioраний тільки парою биків, дає великий урожай; навіть необроблене поле дає рослини, які годують людей своїми коріннями і стеблом. Тут ростуть дерева, що дають різноманітні ніжні овочі: плекається виноград, що дає великі грона, а місцями на схилах зустрічається дикий виноград. В старих дубах і буках, в котрих зробилися дупла, рясно водяться рої бджіл з щільниками меду, який відзначається чудовим кольором і смаком».

Михайло ЛИТВИН,
литовський письменник XVI ст.

* * *

«Україну застав я, як країну неймовірно родючу й дуже добре загосподарену, не подібну до уяви, яку я створив собі про Україну на основі прочитаних книжок».

Джозеф МАРШАЛЬ,
англійський мандрівник, XVIII ст.

* * *

«Хати в Україні чисті і білі, як в Уельсі, — мандрівникові здається, що він перенісся до Голяндії або до Норвегії. Нарід в Україні нагадує верховинців із Шотляндії... За столом українського селянина більша чистота, аніж за столом у московського князя... Після повстання Мазепи російський уряд не перестав нищити привілеїв України».

Едвард Даніель КЛАРК,
англійський учений XVIII ст.

* * *

«Українець є вдумливий, запальний, радо згадує минуле свого народу і кохається у споминах про героїчні вчинки своїх предків. Коли його спитати, хто він, то відповість з радістю і гордістю:

— Я козак!

Українці — це поетичний, багатий уявою нарід, і тому легко собі уявити, яка сила народних пісень, казок і переказів у них зберeглася. Вони мають великий хист до мистецтва, а до співу створений у них дзвінкий голос, чутке вухо й пам'ять».

ГЕКСТГАВВЕН,
німецький учений XIX ст.

* * *

«Ми помітили прегарну рису, що нас дуже дивувала: всі вони (тобто українці), за малими винятками, навіть здебільшого їх жінки та дочки, вміють читати та знають порядок богослужби й церковний спів. Крім того, священики вчать сиріт та не дозволяють, щоб вони тинялися неуками по вулицях».

«О, яка це благословенна країна! ... Що за благословенний нарід! Який він численний!»

Павло АЛЕПСЬКИЙ,
арабський письменник, XVIII ст.

* * *

«Україна стане колись новою Грецією: прекрасне підсоння цього краю, весела вдача народу, його музичний хист, родюча земля, колись прокинуться: з тільки малих племен, якими були колись греки, повстане велика культурна нація і її межі простягнуться до Чорного моря, а відтіля ген, у далекий світ».

Йоган Готфрід ГЕРДЕР,
німецький філософ, етнограф XVIII ст.

Народні примовки про «щасливе колгоспне життя»

Жито та пшеницю —
За границю.
А овес та кукіль
Поїсть артіль.
Мамцю, їсти!
Татку, їсти! —
Надриваються малі.
Все забрали активісти —
Голод на селі.

Як Ленін умирав,
Сталіну приказував,
Щоб людям хліба не давав,
Сала не показував.
Як був Миколка-дурачок,
То паляниця хліба — п'ятачок,
А як прийшов розумник Йося,
То нам без хліба пухнуть
довелося.

ОТАК І ПОЧИНАЛОСЯ

Народ був утягнутий у зловісну гру, яка називалася побудовою світлого майбутнього. Колгоспний лад паралізував людську мораль, перетасував категорії істинного, відібравши у селянина право володіти землею. «Перший хліб державі». Радісна посмішка довірливого хлібороба, вже приреченого більшовицькою системою на рабське існування. А червоні валки з хлібом котяться у прірву «найгуманнішої у світі країни Рад». З колгоспу «Хвиля пролетарської революції» селяни під жорстоким примусом вивозили на державні пункти і власний хліб. За розкрадання «соціалістичної власності» — смертна кара. Вирок здійснювали свої ж, односільчани — комісари у шкірянках. Це і є страхітлива прелюдія нашого нинішнього духовного занепаду...

У голодоморі 33-го жінки трималися до останнього, бо дітки ж. І тому часто перед смертю матері божеволіли. А коли не ставало матерів, гинули осиротілі діти. А першими відходили чоловіки... Люди втрачали людську подобу, мали місце численні випадки канібалізму. Страшнішого гріха, мабуть, світ не знав — змучена голодом дитина вмирає посеред повних колосків пшениці.

Людмила БАРАНЕВИЧ.

ОБЖИНКИ СМЕРТІ

Джеймс МЕЙС: на землю України зло прийшло під іменем великого добра...

Відомий американський політолог, автор праць з політичної історії України 20—30-х років. Доктор історії. Заступник голови оргкомітету з підготовки та проведення заходів з зв'язку з 60-ми роковинами голодомору в Україні.

Серйозно вивчав і аналізував радянську пресу, але навіть йому ще дуже довго була абсолютно невідомою страшна сторінка в історії українського народу, що сьогодні увійшла в нашу свідомість під назвою голодомор 33-го. Вперше про те, що в Україні в тридцятих роках був страшний голод, Джеймс Мейс почув від свого учителя, відомого західного радянолога Романа Шполюка. І це було відкриттям. Адже про голод в Україні на Заході донедавна практично нічого не знали. А ті, що знали, — мовчали. В українській еміграційній пресі, щоправда, з'являлися вряди-годи поодинокі свідчення очевидців про це лихоліття, але треба враховувати, зауважує пан Джеймс, ставлення західних учених до українських емігрантів. Для більшості з них українці в еміграції — «фашисти, колаборанти, простіше кажучи — брехуни». Історією голодомору Джеймс Мейс почав займатися у 1981 році. Згодом він очолює діючий штаб комісії американського конгресу по вивченню цієї проблеми. Результатом досліджень став Рапорт американського конгресу і три томи опублікованих свідчень очевидців голодомору. У своєму Рапорті Джеймс Мейс перший серед науковців західного світу ствердив, що голодомор 33-го був геноцидом, спрямованим проти народу України.

— Пане Джеймсе, а як поставились учені Заходу до ваших висновків?

— Різко негативно. Мене звинуватили у «пониженні рівня дискусії щодо радянської історії», називали праці Мейса і Конквеста «смітницею», а висновки комісії трактували як «махінацію фашистських колаборантів з метою дискредитувати миролюбний радянський лад». Ще зовсім недавно, у 1989 році, професор Гессенського університету в Німеччині Степан Мерль у своїй статті стверджував, що Мейс і Конквест просто повторили «досить відому аргументацію українських емігрантів та намагалися звеличити силу українського буржуазного націоналізму». Степан Мерль абсолютно заперечив національний аспект голодомору, як штучного, спланованого і проведеного сталінським режимом. І вже зовсім учора, у 1991 році, молодий американський учений Марк Таугер назвав висновки комісії і штабу, який я очолював, звичайною рефлексією українських буржуазних націоналістів. Таугер просто вивів причини голоду від банального неврожаю. Та навіть за його підрахунками кожному жителю Радянського Союзу у 1933-му році випало по кілограму хліба на щодень.

Правда про голодомор пробивається на сторінки західних видань дуже важко. Саме тому я маю намір попрацювати в архівах України з тим, аби останнє слово в цій дискусії сказали не Мейс з Конквестом і не Мерль з Таугером, а сам Йосиф Віссаріонович Сталін з В'ячеславом Михайловичем Молотовим. Ті документи, які зараз відкриваються переді мною, неспростовно доводять, що вістря голодомору було спрямоване проти елементів державності України, проти українців як нації.

— Про зоологічну ненависть Сталіна до України можна лише здогадуватися. Офіційно ж він виступав як «вождь всіх народів», ратував за розвиток культур усіх народів. І немає документів, де б він відкрив своє справжнє лице убивці.

— Такі документи є. Їх чимало. Сталін просто спускав рознарядки на Україну, називав у своїх постановах та указах конкретні цифри — де, скільки розстріляти, заарештувати, вислати. На чільному місці — репресивні заходи проти українізації, яка за інерцією ще тривала на Україні. Людей, відданих справі розвитку української культури і мови, він називає «петлюрівцями», «буржуазними прихвоснями» і т. д. і т. п. Голодомору 33-го передували нищівні удари по українській інтелігенції, по так званому «українському відродженню». Запланувавши нереальні хлібопоставки для України, Сталін та його сподвижники мали намір знищити основу українського народу, його духовну і економічну опору — селянство.

— А офіційно ж у 33-му «жить стало легче, жить стало веселее»...

— О, так! І це проблема існування альтернативної дійсності, в якій були змушені жити громадяни «сім'ї братніх народів». Треба зазначити, що дорослі люди, які пережили мор, більш-менш справилися з травмою, завданою здоров'ю та психіці. А от діти... Для них роздвоєння свідомості часто мало фатальні наслідки. Дитині важко зрозуміти, як же так: радіо, преса, учителі, навіть батьки з дня у день бубонять, що вони вільні, рівні, щасливі, живуть у найгуманнішому суспільстві, а в них пухнуть від голоду ноги...

І їхні однолітки мруть на ходу... Або вішаються від божевілля... Або їх ріжуть і їдять... Факти канібалізму — це гірка реальність, і не народ тут винен, винна система, злочинна в своїй основі. Мені здається, що взагалі неможливо розібратися у феномені української історії без спроби розібратися у феномені альтернативної дійсності. Візьмемо хоч би культ Павлика Морозова. Не можна сказати, що в Україні було багато «павликів», та й родом наш «герой» з Росії, але ж культ існував. Активно насаджувався. Тому батьки боялися говорити з дітьми відверто, боялися говорити між собою при дітях. Мало що дитина скаже, вийшовши за поріг рідної хати.

Отож був брак спадкоємності інформації та духовних цінностей між поколіннями. І це найстрашніший удар проти душі і духу цілої нації, а України взагалі як багатонаціональної країни. Адже не можна сказати, що від голоду вмирали лише українці. Чорні жнива косили росіян, болгарів, греків, татар, євреїв. І причина тут очевидна. У новітній імперії було не так багато республік з такими виразними традиціями державності. Все ж уроки Центральної Ради, національних рухів у 20-х роках не пройшли безслідно для народу. Тому голодомор був не тільки економічною, а й політичною акцією. Зрештою, Сталін і його оточення не відділяли економіку від політики. Згадаймо сакраментальне ленінське: «Политика есть концентрированная экономика». Сьогоднішня ситуація в Україні значною мірою зумовлена наслідками голодомору. Така страшна психологічна травма не могла пройти безслідно. Тому так важко налагодити нормальні економічні відносини, тому найстрашніші вияви капіталістичної системи і найстрашніший соціалізм сьогодні якимось чином мирно співіснують. Сьогоднішня Наддніпрянська Україна — наслідок знищення не лише людей, а й традицій, самосвідомості народу. Навіть як історик я не можу повною мірою визначити наслідки голодомору. Я можу з'ясувати цифри: скільки, де, коли умерло з голоду. Але я не можу не лише прорахувати, але навіть осягнути розумом наслідки голодомору у всій його страшній реальності.

— Пане Джеймсе, питання філософського порядку: чому комуністична ідеологія, проповідуючи в принципі прекрасні ідеали рівності, братерства, щастя всіх народів, стільки горя завдала тим народам, які пішли за комуністами?

— Найбільше зло завжди приходило в світ під іменем найбільшого добра. Це — біблійна істина. Іспанська інквізиція заради чистоти християнства пролила ріки крові. Навіть Гітлер ставив перед собою в принципі прекрасну мету: створення великої сильної Німеччини. І тут же висунув на перший план проблему расового ворога. Наслідки відомі. Сталінщина і гітлерівщина — явища одного порядку, лише з тією різницею, що расового ворога можна було легко визначити. А як визначити класового ворога? Він може бути в кожній родині, в кожному колективі, в кожному місті й селі. І в хід пішли ідеї класової пильності, загострення класової боротьби. Як їх тоді називали? Перекинчики, підкуркульники, куркульські прихвосні, агенти куркулів, пристосуванці, вороги народу. А хто ж був куркуль? Якими циркулями і лінійками виміряти людей, щоб їх віднести до цієї категорії? Господар. Землевласник. Володар млину. Власник двох коненят. Або двох корів... Практично весь український народ можна було віднести до цієї категорії, оскільки Україна — країна аграрна. Отак і став народ України класовим ворогом.

Давайте погодимося з тим, що є в світі злочинці і злочинні уряди. Але найбільші злочини проти людства творилися завжди в ім'я високої та прекрасної ідеї. Просто неможливо було організувати таке масштабне явище, як голодомор на родючих землях, без участі нормальних порядних людей. Без системи страху й насильства. У рамках інтерв'ю неможливо бодай одним оком заглянути у пекельну механіку організації голодомору. Разом зі сталінським емісаром Постишевим на Україну хлинули, очевидно, десятки тисяч «питерских рабочих» та новобранців чергового «комуністичного призову». І все ж ударники, члени комітетів незаможних селян, сільські комуністи, хлібозаготівельні бригади були мешканцями України. Свої. Чужою, антилюдяною була система, яка їх залякала і, зрештою, зламала.

— Пане Джеймсе, вам, очевидно, відома праця Лідії Коваленко та Володимира Маняка «33-й: Голод», в якій зібрані свідчення очевидців. Я редактор цієї книги і знаю, яка це страшна тема — голодомор. І як психологічно важко перевалити тисячі трагедій у собі. Ви корінний американець, як самі кажете, у 14-му коліні. Навіщо все це вам потрібно, навіщо вам наша біда?

— То біда не тільки ваша. Я стою на тому, що людство — велика родина держав, націй, етносів. Ослаблення або ж знищення бодай найменшої структури завдає непоправної шкоди усій людській цивілізації. Я не можу без глибокого болю згадувати той факт, що у 33-му, коли голодомор сягнув своєї кульмінації, США в особі Президента офіційно визнали СРСР і встановили із сталінським режимом дипломатичні відносини. Чи знав Рузвельт про голод в Україні? Безперечно! Але життя мільйонів було принесено в жертву політичній грі. Про це треба пам'ятати. І я не дивуюся, що так багато учених Заходу вороже поставилися до моїх публікацій. Не хочеться визнавати історичну вину своїх держав, своїх урядів. Але доведеться. Правда про голодомор неминуче прорветься крізь усі політичні заслони. Тому я вдячний Богові, що мені випало займатися цією складною і болючою темою. Саме на цьому місці й саме тут в Україні я можу щось зробити і для своєї країни.

Звичайно ж, я знаю подвижницьку роботу Володимира Маняка та Лідії Коваленко. Шкода, що передчасна смерть їх забрала у нас. В ці дні їх так не вистачає. Але питанням голодомору сьогодні в Україні професійно займаються такі історики, як Май Панчук, Юрій Шаповал, Станіслав Кульчицький та інші. Вийшла кілька років тому у світ книга «Голод 1932—1933 років на Україні очима істориків, мовою документів». Книга, звісно, нерівноцінна, але все ж це перша спроба дати слово офіційним документам. Я вірю, що в Україні ще відкриється чимало невідомого і несподіваного про голодомор. Треба шукати, працювати.

В ім'я тих мільйонів, які померли страдницькою, мученицькою смертю. І в ім'я майбутнього, в якому не можна допустити подібних трагедій.

— Дякую за розмову.

Інтерв'ю вела Наталя ДЗЮБЕНКО.

Плакат з книги «Голод у Радянській Україні в 1932—1933 р.р.» (видання Гарвардського університету, США, 1986).

СТОРІНКИ КІНОЛІТОПИСУ

У програмі Днів Скорботи і Пам'яті — показ фільмів українських студій, присвячених цій сумній події.

Глядачі побачать документальні кінострічки, що становлять, певно, лише початок трагічного кінолітопису нашого народу. Це фільм режисера П.Фаренюка «Ой горе, це ж гості до мене...», що розповідає про долю однієї з багатьох простих українських селянок. Стрічка була удостоєна 1990 року диплому на XX міжнародному кінофестивалі короткометражних фільмів неігрового та анімаційного кіно у Тампере (Фінляндія). У документальній стрічці «33-й. Свідчення очевидців» режисера М.Лактіонова-Стезенка — безцінні живі свідчення очевидців про голодомор початку тридцятих років. Трагічні долі жителів села Катюжинці Вінницької області, що стали жертвами суцільної колективізації, масового голоду, організованого на початку тридцятих років, постають у фільмі «Крик» режисера В.Криварчука.

Виходить на екрани кінотеатрів Києва й повнометражний ігровий фільм молодого режисера Олеся Янчука «Голод-33», знятий за сценарієм Сергія Дяченка та Леся Танюка, що став володарем головного призу І Всеукраїнського кінофестивалю. В основі сюжету драматична доля однієї з численних українських сімей, яка гине в час запланованого винищення нашого народу. При написанні сценарію автори використовували деякі сюжетні мотиви повісті українського письменника та поета Василя Барки «Жовтий князь», якому довелось пережити ті роки. Нині він живе у США. У наступні дні в кінотеатрах пройдуть зустрічі з письменниками та митцями кіно. Показ фільмів відбудеться з 7 по 12 вересня у кінотеатрах «Україна», «Зоряний», «Київ», «Орбіта», «Жовтень», «Тампере», імені О.Довженка, «Кінопанорама» та «Ленінград».

Галина НЕПОРОЖНЯ.

ПОДУМАЛИ І ПРО ДІТЕЙ

Добра вість

Розпорядженням представника Президента у Любомльському районі на Волині Володимира Склянчука всі їдальні сільських шкіл району передані на баланс місцевим Радам народних депутатів. Відтепер сільськогосподарські підприємства та агрофірми району продають свою продукцію по собівартості, що сприяє значному здешевленню харчування дітей. Так, кілограм м'яса коштує 500 купонів, а літр молока — 50 купонів. Щоб у дітей були постійно свіжі овочі та фрукти, господарства району виділили для шкіл майже 60 гектарів землі під городи та 27 гектарів плодоносних садів. Добрий приклад любомльців знайшов підтримку в інших районах Волині.

Богдан БЕРЕКЕТА.

Волинська область.

Що почім

ЛОТЕРЕЙНЕ ЩАСТЯ

Одеський міськвиконком і українсько-кіпрське СП «Однікос», створивши спеціальну фірму, почали продаж через неї першої партії — 3 мільйонів штук — лотерейних квитків. Вартість кожного — 300, 400 і 500 карбованців, а максимальний виграш — відповідно 6, 8 і 10 мільйонів карбованців. Планується, що на кінець року можна буде виграти мільярд карбованців. Однак уже зараз чимало охочих спробувати лотерейного щастя — квитки розкуповуються досить інтенсивно.

Фірма «Лотерея Одеси 93—94» гарантує: сума виграшів складає не менш як 50 відсотків загальної суми, виручено за реалізацію квитків. Решта коштів розподіляється так: 10 відсотків — у муніципальний бюджет, ще 10 — на проведення лотереї і розповсюдження квитків і 30 відсотків — на їх рекламу й виготовлення. Друкують білети, до речі, не в Одесі, а у Франції й забезпечують багатоступінчастою системою захисту від підробок.

Георгій ВОРОТНЮК.

Одеса.

Пам'ять

СУМНЕ ПОВЕРНЕННЯ

Глухівська Рада народних депутатів прийняла рішення про перепоховання німецьких військовослужбовців, загиблих у 1941—1943 роках. Поховані вони на кладовищі, навколо якого пізніше розташувався парк культури і відпочинку. Керуючись міркуваннями загальнолюдської моралі, власті міста дозволили представникам німецької держави взяти участь в ексгумації останків і визначенні місця нового поховання.

Зараз у районі кладовища, де покоїться прах 1250 німецьких солдат, працює спільна бригада українського пошукового товариства «Обеліск» та народної спілки Німеччини по догляду за військовими похованнями. Вже виявлено й ідентифіковано останки більше ста загиблих, які перевезено на батьківщину.

Віталій МАКСЮТЕНКО.

Сумська область.

Анонсуючи подію

ПІДПРИЄМЦІ ВСІХ ФОРМ ВЛАСНОСТІ, ОБ'ЄДНУЙТЕСЬ!

На цьому тижні майже всі діючі на Дніпропетровщині громадські партії та формування, а також новітні підприємницькі структури і їхні спілки та асоціації збираються об'єднатися в обласну асамблею підприємництва. Як заявив координатор цієї акції, президент і генеральний директор фірми «Фіаніт» Віктор Симонов, це потрібно для захисту підприємців від правового і адміністративного свавілля, політичного «рекету» і викривленого громадського ставлення.

Микола НЕЧИПОРЕНКО.

Дніпропетровськ.

З кримінальної хроніки

НЕ ВСТОЯВ ПЕРЕД ХАБАРЕМ ЕЛЬБРУС

До трьох років позбавлення волі засудив Черкаський обласний суд виконуючого обов'язки начальника об'єднання ринків Кіровоградської облспоживспілки Ельбруса Місікова за факти хабарництва, які розслідували працівники управління СБУ та прокуратури Кіровоградської області. Як з'ясувалося, він використовував своє службове становище для вимагання «подяк» від керівництва МП «Полюс», приватної торговельно-посередницької фірми «Оксамит» та інших. А коли ті не згоджувалися, погрожував розірвати договори про оренду приміщень для їхніх магазинів. Фактів з березня по вересень 1992 року зібрано багато, але й п'ятьох доведених судом виявилося достатньо, щоб потрапити за грати і позбутися, згідно з ухвалою, всього індивідуального майна.

Микола ВОЛОК.

Кіровоград.

На Українській міжбанківській валютній біржі

Як і передбачалося, курс американського долара знизився. Якщо тиждень тому 1 долар дорівнював 16.900 українських карбованців, то тепер курс зафіксовано на рівні 16000 карбованців.

Лише 27 українських банків брали участь на торгах УМВБ. Пропозиція на продаж за тиждень зросла майже вдвічі. На вчорашніх торгах було продано 21 млн. 900 тис. доларів. На зниження курсу вплинув і той факт, що попередня пропозиція перевищувала попередній попит на 9 млн. 380 тисяч доларів.

Прес-служба УМВБ.

Продиктовано в номер

Вимагають референдуму

Регіональні збори виборців відбулися 8 вересня у приміщенні Кіровоградського міськвиконкому. Їх ініціатором став створений напередодні блок лівих сил міста: Соцпартія, Союз комуністів, Компартія, «Трудова Україна», Спілка офіцерів, Спілка жінок-трудівниць, ветеранські та інші організації. Учасники зборів говорили, що Президент України не виконує власної передвиборної програми «П'ять «Д», а Верховна Рада, аби не позбутися достроково депутатських мандатів, навмисне зволікає з прийняттям остаточного рішення про референдум. А через те, що є спроби його кваліфікувати як опитування, то присутні в залі 339 чоловік одностайно висловилися за організацію збирання підписів за проведення референдуму.

Севастопольці підтримують К. Морозова

Склинані 8 вересня з ініціативи українських громадських, громадсько-політичних організацій міста багатолюдні збори севастопольців висловили цілковиту підтримку позиції Міністра оборони України генерал-полковника К. Морозова щодо розв'язання проблем Чорноморського флоту. Вони виступили проти продажу Чорноморського флоту Росії і закликали громадян України, громадські, громадсько-політичні організації та партії, керівництво областей нашої держави всіляко сприяти розбудові українських Військово-Морських Сил. Севастопольці мають надію, що їхній голос почують Президент і Верховна Рада України.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ В... ЧОРНОМОРСЬКОМУ КОНТЕКСТІ

(Закінчення. Початок на 2-й стор.).

Та навряд чи, наприклад, міністр оборони РФ Павло Грачов дуже хвилюється за долю кожного з моряків. Його прес-конференція в Москві після завершення переговорів була багатою на інше. З погано прихованою радістю він уже казав про необхідність для України у військовому союзі з Росією, про володіння Росією нашою територією не тільки в Криму, а й в інших регіонах.

Галас навколо флоту відсунув на задній план події значно серйозніші. Зі схиленою головою прибув до «білокам'яної» прем'єр-міністр Білорусі. А Голова ВР Станіслав Шушкевич у цей час виступав з вимогами денонсації біловезьких угод та створення «конфедерації нового типу». За столицю такої «нової» країни, звичайно, буде Москва, платіжним засобом — «дерев'яний», а головнокомандувачем — російський Президент. Але, запевняли в один голос і москвичі, й мінці, незалежність збережеться. Досить лише підігнати власне законодавство під російське, побудувати загальний кордон, митну службу, посадити в Москві «спільних» начальників — й готуйтеся до скорого розквіту. Розмахуйте собі на здоров'я вашими прапорами й співайте гімни рідною мовою.

З огляду на все, українська тема найближчими днями зійде з перших сторінок газет. До 24 вересня, коли планують зібратися тут керівники держав СНД. Від цієї зустрічі декотрі знову очікують сенсації...

Лідія ГЕОРГІЄВА.

Москва.

«ВІД НАС УСІ ЧОГОСЬ ХОЧУТЬ»

«Македонія пропонує дружбу і співпрацю всім своїм сусідам і не має до них територіальних чи будь-яких інших претензій, — заявив македонський Президент Кіро Глігоров. — А ось від нас усі чогось хочуть».

Проблеми

Що він мав на увазі? Відомо, що Болгарія перша визнала незалежну Македонію. А от македонську націю — не визнає: для більшості болгарів македонці — болгари. Принаймні, так засвідчують дані соціологічних досліджень, проведені в Софії. А опитування в Скоп'є засвідчило, що більшість македонців не вважають себе за болгар. Офіційна Софія не зазіхає на територію Македонії, хоча на побутовому рівні можна почути протилежне. Тобто проблема є, і її широко висвітлює як болгарська, так і македонська преса.

Претензії Греції до Скоп'є через назву — Македонія. Наша газета також вже писала про позицію Греції у македонському питанні. Змін у позиції сторін немає жодних. Незабаром відбудеться черговий тур переговорів між Скоп'є (столицею Республіки Македонія) та Афінами. Хоча маловірогідно, що він дасть якісь позитивні результати. Це той випадок, коли ніхто не хоче поступитися.

Бєлград не визнав Македонію. Мало того, в Сербії її називають Південною Сербією. Так вважає і лідер Сербського руху відновлення Вук Драшкович, який перебуває на відпочинку в Греції. Своєю заявою про те, що серби не зазіхають на територію Македонії, начальник генштабу армії Союзної Республіки Югославія (СРЮ) Живета Паніч ніби заспокоїв Скоп'є. Проте, кілька днів тому його та ще півсотні поміркованих генералів відправили у відставку. Тож розміщення 300 американських «голубих касок» у Македонії на кордоні з СРЮ, безперечно, доречне. «Як посланці великої держави вони є бар'єром на шляху потенційного агресора», — каже помічник міністра закордонних справ Македонії Нікола Тодорчевський. Нещодавно Македонія запровадила більш жорсткі правила взаємних поїздок своїх і сербських громадян.

Албанія заблокувала прийняття Македонії до НБСЄ. Привід — небажання Скоп'є надати територіальну та політичну автономію албанській меншині, запровадити албанську мову як другу мову в країні. Лідер Партії демократичного прогресу Македонії Невзат Халілі вважає, що албанці не є меншиною в країні. «Нас 400 тисяч віком старше 18 років, — каже він. — І я не певен, що македонці в республіці — більшість».

Нікола Тодорчевський вважає, що якомога швидше визнання Македонії і встановлення дипломатичних відносин з країнами світу значною мірою нейтралізує територіальні та інші претензії з боку сусідів. Як відомо, Україна визнала цю державу і готова розвивати з нею дружні стосунки.

Василь ЖУКІВСЬКИЙ.

Власкори повідомляють

Мінськ

НЕЗВИЧАЙНІ ГОСТІ КОНГРЕСУ

Об'єднання Народного руху Білорусі збирає у Мінську конгрес народу Білорусі. Факт сам по собі не цікавий, якби не одна обставина. Організатори запросили на захід тільки представників дипломатичних посольств республік колишнього СРСР та посольства Китаю, В'єтнаму і КНДР. Присутність представників названих трьох держав на конгресі пояснюють тим, що народи цих країн «протистояли експансії США» і «кинули виклик новому світовому порядку».

Віктор ХОРОШКО.

Подробиці

ДЛЯ ПРОЧАН СВЯТО, А ПОЛІЦІЇ Й МЕДИКАМ РОБОТИ ДОДАЛОСЯ

За останній час Литва жила приїздом глави римсько-католицької церкви Іоанна Павла II. Напруження від цього очікування щодень дедалі зростало: це відчувалося з тих змін, що відбувалися навколо. У Вільнюсі, вбраному в святкові плакати й транспаранти, помітно додалося людей, машин: будинки й вулиці, котрими прямував Папа римський, обновилися й погарнішали.

Звісно, особливо напруженими ці дні були для працівників правоохоронних органів. Відкликані з відпусток усі вільнюські поліцейські. З 30 серпня вони працювали у дві зміни. Їм допомагали курсанти з поліцейської академії Литви, а також понад дві тисячі поліцейських, що прибули з 24 районів держави. Отож порядок на маршрутах і в місцях великого скупчення людей надійно охоронявся. Було вжито суворих заходів безпеки Папи римського. Так, у парку Вингіс і на Кафедральному майдані діяли зони спеціального режиму. До так званих алтарної та нульової зон люди проходили лише за перепустками певного зразка. До того ж усіх перевіряли металошукачами. Коли, наприклад, у когось в сумочці опинялися металеві предмети з косметичних речей, то з ними не пропускали.

Вистачало роботи й медикам. Було встановлено чергування в поліклініках, школах, де в ці дні зупинялися прочани. Спеціальним розпорядженням мера міста було продовжено час роботи вільнюських крамниць, ринків, кафе, ресторацій, а торгівлю алкогольними напоями в центрі міста, з метою підтримання громадського порядку, заборонили. З тієї ж причини на час візиту Папи римського до Литви не працював знаменитий Гаруняйський ринок. Після Литви Папа римський відбув до Латвії і Естонії. Мету своєї поїздки він вбачає в тому, щоб допомогти зближенню католиків, православних і протестантів у державах Балтії.

Надія ДОРОНІНА.

ПОДБАЄМО РАЗОМ ПРО ЗАВТРАШНІЙ ДЕНЬ!

25 вересня 1993 року в англійському місті Саутгемптон розпочнуться навколосвітні гонки «Уітбред 93-94». У цьому змаганні яхт найпрестижнішого класу Україна бере участь уперше.

Засновники проекту подорожі вітрильника - «ГРАДОБАНК» та фірма «Вітер», серед його виконавців також ряд українських та зарубіжних фірм-спонсорів.

Представлятиме нашу державу екіпаж із 10 чоловік на чолі зі шкіпером ЄВГЕНОМ ПЛАТОНОМ. А пронести жовто-блакитний прапор по морях-океанах протягом майже 33 000 морських миль має суперяхта «Гетьман Сагайдачний».

Це дивовижне судно збудовано Харківською міжнародною акціонерною компанією «Катран», за кресленням одного з найкращих у світі дизайнерів - американця БРЮСА ФАРА.

Вітрила «Гетьмана Сагайдачного» будуть нести на жовто-блакитному фоні назви своїх спонсорів: «ГРАДОБАНКА», компаній «Вітер», «Катран» та Міжнародних авіаліній України.

LATVIAN-AMERICAN JOINT VENTURE
23, Elizabetes iela, Riga LV-1234
Phone (0132) 320323/323168
Fax (0132) 320376, (469) 8828036

RD. Limited

Panasonic & Liuski distributor in Baltic States

Фирма предлагает мелкооптовыми партиями с консигнационного склада в Риге телефоны и телефаксы фирмы PANASONIC и компьютеры производства США.

PC MAGITRONIC, AT&T

386 SX-20/2MB/40MB AT&T	$ 460
386 SX-40/2MB/120MB	$ 724
386 DX-40/128Kb-cache/4MB/120MB	$ 814
486 DLC-33/128Kb-cache/4MB/120MB	$ 936
486 SX-25/4MB 120MB	$ 939
486 DX-33/256Kb-cache/4MB/120MB	$ 1,196
486 DX-50/256Kb-cache/4MB/120MB	$ 1,428
486 DX2-66/256Kb-cache/4MB/120MB	$ 1,518

MONITOR

MONIT SVGA .28 (1024 x 768)	$ 235

XEROX

CANON PC-310	$ 510
CANON PC-330	$ 640

PRINTER

CPF-136	(1 конт.-640шт.)	$ 95
CPF-136 RA	(1 конт.-640шт.)	$ 100

PANASONIC

FAX		TELEFON		CORDLESS TELEFON	
KX-F50	$ 446	KX-T2315	$ 46,00	KX-T3620	$ 75,00
KX-F60	$ 476	KX-T2365	$ 61,00	KX-T4300	$ 147,00
KX-F90	$ 506	KX-T3155	$ 84,00	KX-T4000	$ 181,00
KX-F110	$ 646	KX-T2720	$ 134,00	KX-T3920	$ 122,00
KX-F130	$ 464	KX-T2250	$ 58,00	KX-T4400	$ 194,00
KX-F230	$ 539	KX-T2310	$ 39,00	KX-T3850	$ 88,00
KX-F140	$ 515	KX-T2335	$ 42,00	KX-T3910	$ 121,00
KX-F5000	$ 1,663	KX-T2388	$ 73,00	KX-T9050	$ 339,00
CANON 40/50	$ 460	KX-T2470	$ 140,00		

ГАРАНТИЯ 1 ГОД

Возможна оплата в украинских купонах по курсу валютной биржи.

ФІРМІ ПОТРІБЕН

Секретар-референт
у віці до 25 років
зі стажем роботи після ВУЗу,
яка вільно володіє українською,
російською, англійською мовами,
вміє працювати на комп'ютері.
Оплата праці висока.

Телефонувати : /044/ 291-51-63.

ПІДПРИЄМСТВО ПРОДАЄ:

1. Автомобілі ЗІЛ, ГАЗ, УАЗ.
2. Автокрани на базі автомобіля КРАЗ, КС-3575А вантажопідйомністю 10 тонн і 20 тонн.
3. Дизельні електростанції потужністю від 30 до 2500 кВт.
4. Сульфовугілля.

Тел./факс в Полтаві: (05322) 4-21-33.

Тресту «Іркутськпромбуд» для роботи в підрозділах тресту на постійну або тимчасову роботу потрібні висококваліфіковані робітники будівельних спеціальностей:

— мулярі;
— монтажники;
— теслярі-бетонники;
— електрозварники.

Робота на об'єктах м. Іркутська.

Заробітна плата від 100 тисяч до 200 тисяч рублів.

Самотнім надається гуртожиток.

Сімейним — кімната в сімейному гуртожитку.

Телефони у Києві: 515-40-92, 546-21-73.

Телефони в Іркутську: 43-26-64, 43-26-40, 46-78-49.

Закарпатське АПТП фірми «Укрторгсервіс» має можливість реалізувати лічильники водяні для холодної та гарячої води діаметром 25 і 32. Ціна 80 000 крб.

Форма оплати — попередня, чеком.

Телефони в Ужгороді: 2-59-61, 3-62-88.

ГОЛОС України

ЗАСНОВНИК — ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ з 1 січня 1991 року.

Головний редактор С. ПРАВДЕНКО.
Редколегія: О. БІЛИК (заст. головного редактора), Л. БРОВЧЕНКО (в. о. заст. головного редактора), А. ГОРЛОВ (перший заст. головного редактора), І. ГРУШКО, В. КРАСНОДЕМСЬКИЙ, С. ПИСАРЕНКО, Б. СИДОРЕНКО (заст. головного редактора), А. СОЛОНСЬКИЙ, В. СУДДЯ (заст. головного редактора).

Адреса редакції:
252047, Київ-47,
вул. Нестерова, 4.

ТЕЛЕФОНИ: для довідок — 441-88-23;
телефакс — 224-72-54; відділ реклами — 441-89-34, 441-89-44.
⊙ Рукописів не повертаємо.
⊙ Листування з читачами — тільки на сторінках газети.
За зміст та достовірність інформації у рекламних публікаціях відповідальність несе рекламодавець.

☆ Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій.
☆ За точність викладених фактів відповідальність несе автор.

Газета виходить 5 разів на тиждень (крім неділі й понеділка) українською і російською мовами.
Індекс 60955.
Загальний тираж 811932.

Комбінат друку видавництва «Преса України».
252047, Київ-47, проспект Перемоги, 50.
1 2 3 4 5 6 7 8 9
Зам. 0311171.

1, 3, 4, 5, 6 сторінки набрано і зверстано в комп'ютерному центрі «Голосу України».